

УДК 37.014

КОРЕНЕВА Інна Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
e-mail: i.koreneva74@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ТА ГЕНЕЗА ІДЕЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто шлях становлення парадигми сталого розвитку, виокремлено чотири періоди становлення концепції сталого розвитку, що характеризуються певними змістовими, процесуальними та ідеологічними особливостями: I (перша половина XX століття) – період пробудження або утопічно-ноосферний; II (60-ті роки XX століття – 1987 рік) – період визнання; III (1987 р. – початок 2000-х рр.) – період глобальних дій щодо сталого розвитку; IV (початок XXI століття) – період посилення локальних дій в цілях глобального сталого розвитку та посилення гуманітаризації проблематики. Виділено та схарактеризовано такі суттєві особливості сучасної ідеї сталого розвитку суспільства як посилення уваги до навколишнього середовища, гуманітаризація проблематики, «озеленення» суспільства, глобалізація.

***Ключові слова:** сталий розвиток; генеза ідеї сталого розвитку; періодизація; особливості ідеї сталого розвитку; освіта для сталого розвитку.*

Постановка проблеми. На сьогодні ідея сталого розвитку є безальтернативною системою принципів і способів розробки стратегій розвитку суспільства. Вона відіграє узагальнюючу роль, оскільки поєднує в собі основні положення більшості теорій суспільного розвитку, визначає цінності, пріоритети та стратегії розвитку сучасної цивілізації. Ідея сталого розвитку стала сьогодні парадигмою, особливим стилем наукового мислення та узагальнення буття, в межах якої розвивається суспільство. Сьогодні вона є системою теоретичних, методологічних та аксіологічних установ, що поділяються багатьма науковцями та враховуються у вирішенні завдань суспільного розвитку. В документах ООН та Європейського Союзу перехід до збалансованого розвитку суспільства на сьогодні визначено як основну мету тисячоліття. При цьому найважливішим компонентом забезпечення сталого розвитку розглядається освіта.

В Україні освіта для сталого розвитку (ОСР) перебуває на етапі становлення, розуміння цілей і завдань, визначення та реалізацій її функцій у суспільстві. Її просування у суспільстві здійснюється спорадично ініціативними групами освітян та науковців, а також

більш системно за підтримки недержавних громадських організацій на умовах іноземного грантового фінансування. Вчителі є потужними чинниками суспільних змін: вплив педагогів на формування свідомості та поведінки молоді має стати вирішальним в переході суспільства на засади сталого розвитку. Крім того, їхня поінформованість про головні принципи сталого розвитку та рівень екологічної компетентності мають істотне значення для перебудови освітніх процесів та навчальних закладів на засади сталості. Відповідно педагогічна освіта повинна відповідати цьому виклику, переорієнтуючись на ОСР: світовий досвід проведення десятиліття освіти для сталого розвитку засвідчив, що підтримка педагогів грає ключову роль у прийнятті, впровадженні та інтеграції ОСР у навчальний процес. Таким чином підготовка вчителів на засадах ідеї сталого розвитку має стати пріоритетом діяльності педагогічних навчальних закладів. Оскільки процес розвитку ОСР в Українських педагогічних навчальних закладах знаходиться у самому початку, то розпочинати таку діяльність, на нашу думку слід з природничих спеціальностей, які мають давні традиції екологічної освіти та виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичні основи сталого розвитку суспільства у своїх працях досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед українських дослідників значну роль відіграють: В.М. Боголюбов, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко, Л.Б. Шостак, В.Я. Шевчук, З.В. Герасимчук, В.П. Прадун, Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка, А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк, О.В. Грянник, В.П. Феденко, В.М. Трегобчук та ін. Для повного розуміння сутності ідеї сталого розвитку з метою ефективного використання її у навчальному процесі слід окреслити основні етапи розвитку наукової думки за даною проблемою, звернутися до трактування базових понять дослідження та вивчення історичного досвіду. У науковій літературі існують різні підходи до періодизації становлення уявлень у сфері сталого розвитку. Так, Є.Ю. Какутич розглядає ідею сталого розвитку як всесвітній світогляд, виокремлюючи в його еволюції 5 етапів починаючи з 50-х років ХХ століття [1]. М.С. Пашкевич та В.М. Шаповал виділяють три етапи формування концепції сталого розвитку: формування (1972–1991 рр.), прийняття (1992–2000 рр.) та вдосконалення (2000 – дотепер) [2].

На думку О.Г. Білоруса та Ю.М. Мацейка початком формування концепції сталого розвитку є прийняття ООН «Декларації соціального прогресу та розвитку» у 1969 році, в якій зазначається інтегрування економічної, екологічної та соціальної складової сталого розвитку [3]. Т.В. Кожухова виділяє три етапи становлення концепції сталого розвитку, починаючи з 1970 року [4] з точки зору періодизації еволюційного процесу осмислення світовим співтовариством необхідності взаємодії трьох складових сталого розвитку (економічної, соціальної та екологічної) і прийняття документів ООН, спрямованих на вирішення питань у цій сфері. Аналіз досліджень з проблематики сталого розвитку вимагає узагальнення досвіду розуміння концепту «сталий розвиток» та виокремлення історичних періодів його розвитку.

Мета та завдання статті. Розглянути шлях становлення парадигми сталого розвитку та виокремити періоди, що характеризуються певними змістовими, процесуальними та ідеологічними особливостями.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, наукова думка сталого розвитку виникла в сучасній неklasичній науці на етапі зміни предметного поля дослідження: прямолінійний об'єктивізм пізнання змінювався розумінням відносності теорій та розумінням людини (суспільства) як могутнього чинника впливу на навколишній світ. Так, перший період становлення парадигми сталого розвитку (перша половина ХХ століття) може бути названий *періодом пробудження* або *утопічно-ноосферним* саме через переоцінювання здатності людства контролювати біосферні процеси та недооцінювання наслідків впливу суспільства на стійкість та здатність біосфери до самовідновлення. Він власне створив передумови для появи самої ідеї сталого розвитку і характеризувався становленням вчень про біосферу та ноосферу.

Ідеї виникнення концепції сталого розвитку простежуються з першої половини ХХ століття у працях П. Тейяра де Шардена [5] та В.І. Вернадського про ноосферу [6]. Праці В.І. Вернадського засвідчують фундаментальність його наукової позиції для вирішення

сучасних загальнопланетарних проблем, вони є підґрунтям для осмислення та розв'язання кризових ситуацій. Його вчення про біосферу та її еволюцію в ноосферу, ідеї соціальної автотрофності суспільства заклали основу для сучасного розуміння синергетики людини та природи. Співставлення ноосферних ідей В.І. Вернадського із сучасними досягненнями науки підтверджує те, що розв'язати екологічні проблеми сьогодення можливо лише на основі цілісного уявлення про процеси самоорганізації та розвитку матерії під впливом нового фактора – людського розуму. «Людина вперше реально зрозуміла, що вона мешканець планети і може ... мислити і діяти у планетарному аспекті тільки у сфері життя – у *біосфері*, у певній земній оболонці, з якою вона тісно, закономірно пов'язана й уникнути якої вона не може. Її існування є функцією біосфери...І вона її (біосферу) неминуче, закономірно, безперервно змінює» [6, с. 262]. В контексті роздумів академіка М.М. Моїсеєва [7] термін «коеволюція людини і біосфери» є дуже близьким за значенням до терміну «ноосфера» і вдало розкриває сенс ідеї сталого розвитку. На суттєвий вплив ідей В.І. Вернадського у формуванні філософських основ сучасної концепції сталого розвитку вказують також і ряд вітчизняних науковців [8; 8; 10 та ін.].

Другий період становлення ідеї сталого розвитку співпадає з початковим періодом третьої наукової (науково-технічної) революції та постнекласичним періодом розвитку науки (приблизно з 60–70-х рр. ХХ століття до 1987 року). Цей етап можна назвати *періодом визнання*. В перші десятиліття цього періоду відбулись суттєві зміни у всезагальній поінформованості населення про існуючі екологічні загрози та глобальність антропогенного впливу на біосферу. Проблема виживання людства виходить на міжнародний державно-політичний рівень оскільки в цей час різко проявились негативні наслідки науково-технічного прогресу, виникла низка небезпек для існування людства, що зумовило потребу у пошуках нових шляхів розвитку людства. Об'єктами наукових досліджень у цей час стали складні (у тому числі й за участі людини) системи, що історично розвиваються, та взаємозв'язки між компонентами цих систем. На основі декларації першої конференції ООН з навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.) [11], де було зазначено зв'язок економічного і соціального розвитку з проблемами навколишнього середовища, та наукових доповідей Римського клубу (1972 р.) [12] в суспільстві починає формуватися ідея переходу цивілізації до стану «глобальної динамічної рівноваги». Це стало основою для актуалізації нової думки, що не тільки відображає об'єктивну реальність, але й формує мету перетворення дійсності людиною. У цей період світовим співтовариством усвідомлення необхідності та важливості екологічної освіти для найширших верств населення.

Таким чином, у 60–70-х роках ХХ століття ідея прогресу і розвитку суспільства почала нерозривно поєднувати економічний та соціальний (моральний стан) аспекти, з екологічним (як ресурсним і базовим). Необмежене зростання і неухильне поліпшення умов людства виявилось міфом, адже ідея такого розвитку була заснована на людських прагненнях, а не на можливостях та реальних обмеженнях з боку біосфери. Так, опублікована на початку 70-х років доповідь Римського клубу «Межі зростання» [12] мала апокаліптичний характер і несла попередження про обмеженість природних ресурсів і прагнення суспільства до стану екологічної та економічної стабільності, що є стійким далеко у майбутнє і здатний задовольнити основні матеріальні потреби всіх людей. На цьому етапі був введений в обіг термін «сталий розвиток» і створені концептуальні основи для його використання: ідея сталого розвитку виникла як компроміс між протилежними поняттями «розвиток» і «збереження», що стали взаємодоповнюючими. Міжнародна спільнота зреагувала на це проведенням численних конференцій, зосереджених на питаннях впливу економічного розвитку на навколишнє середовище, які породжували жорсткі суперечки стосовно відмови від перспектив індустріалізації та розуміння пов'язаності соціально-економічного розвитку зі станом навколишнього середовища [13].

Третій період становлення парадигми сталого розвитку (з 1987 р. – початок 2000-х рр.) характеризується окресленням кола проблем філософського характеру, що виводили за межі екології як біологічної науки. Його можна назвати *періодом глобальних дій щодо сталого розвитку*.

Перед суспільством постали такі філософські питання як включення до сфери людської моральності природи, пошук нових засад діяльності суспільства та потреба у

формуванні екологічно орієнтованого світогляду. На цьому етапі закріплюється концепція сталого розвитку як основна ідея суспільного розвитку, а ідея освіти для сталого розвитку стає пріоритетною для міжнародної спільноти.

Вагомий міжнародний вплив на становлення парадигми сталого розвитку мала у 1987 році доповідь комісії ООН з навколишнього середовища «Наше спільне майбутнє» [14]. В доповіді визнавалась напруга між економічним зростанням та охороною навколишнього середовища, виловлювалось переконання про одночасну можливість досягнення соціальної справедливості, економічного та екологічного зростання, визначено таке трактування поняття «сталий розвиток», що стало класичним і використовується до сьогодні. Отже, під сталим розвитком розуміється такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь *задовольняти свої потреби* [14].

У цей період акцент в політиці світового розвитку зміщується із розвитку сільського господарства та індустріалізації на суспільну проблематику: освіта, охорона здоров'я, подолання бідності, безробіття та антисанітарії, тощо. Починаючи з 1990 р. Організацією Об'єднаних Націй розробляються та впроваджуються інтегровані показники для міждержавного порівняння рівня людського життя – індекс людського розвитку, що поєднує економічні та соціальні аспекти.

У 1992 році на Всесвітньому саміті в Ріо-де-Жанейро з проблем майбутнього планети Земля прийнято такий програмний документ як «Порядок денний на XXI століття», в якому метою міжнародної спільноти вважається досягнення сталості, а також зазначається, що розвиток освіти є необхідною умовою сталого розвитку [15]. З'являється новий термін «освіта для сталого розвитку» – це сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблем.

Протягом *четвертого періоду* становлення парадигми сталого розвитку (з початку XXI століття) відбувається переорієнтація ідеї сталого розвитку на практичне втілення принципу рівноваги між соціальними, економічними та екологічними основами сталого розвитку, посилення регіонального співробітництва зі сталого розвитку. Основна увага приділяється соціальним чинникам сталого розвитку: боротьбі з бідністю та розвитку людського потенціалу, поліпшення добробуту. Провідним чинником трансформації суспільства до сталості розглядається освіта. ООН проголошує з 2005 року Десятиліття освіти в інтересах сталого розвитку [16], визначаються цілі розвитку тисячоліття (у 2000 р.) [16] та цілі сталого розвитку (у 2015 р.) [18], що містять конкретні орієнтири до дії. В цей час активізуються національні процеси переходу до забезпечення сталого розвитку. Загалом четвертий період може вважатися *періодом посилення локальних дій в цілях глобального сталого розвитку та посилення гуманітаризації проблематики*.

Таким чином, увага міжнародної спільноти зосереджується не тільки на вирішеннях економічних та екологічних аспектів сталого розвитку. Провідними питаннями розгляду проблем сталості в цей час виступають проблеми суспільного розвитку, формування загальної відповідальності за дії в навколишньому середовищі. А головним засобом розв'язання цих проблем вважається освіта. Так, у 2002 році на глобальному рівні питання про освіту для сталого розвитку було піднято на Всесвітньому саміті в Йоганнесбурзі (Ріо+10) та запропоновано ООН проголосити декаду (десятиліття) освіти сталого розвитку. Декада стартувала у 2005 році і мала на меті інтеграцію сталого розвитку в системи освіти країн на всіх рівнях.

Саме на початок XXI століття припадає суттєва активізація національних процесів забезпечення сталого розвитку. Проект концепції переходу України до сталого розвитку був запропонований колективом НАН України у 2007 році [19], в ньому пропонувалась розробка та впровадження нової політики в галузі освіти та виховання, науки і техніки в інтересах сталого розвитку. Відповідно до Концепції, мета і зміст освіти мали набути національної зорієнтованості й підпорядкованості реалізації принципів і завдань переходу України на засади сталого розвитку.

Але вже у 2012 році в національній доповіді НАН України «Національна парадигма сталого розвитку України» [20] вказується на те, що за фактом у більшості сфер діяльності не забезпечується необхідна системна єдність соціального, екологічного і економічного компонентів. Такий стан свідчить про необхідність зосередження уваги саме на системних методологічних аспектах формування оновленого концепту національної освіти. А глибина освітніх реформ, якість і ефективність роботи навчальних закладів і установ не можуть повною мірою задовольнити сучасні потреби особистості і суспільства. Навчальні курси з ОСР викладаються лише в окремих вітчизняних ВНЗ.

Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», яка передбачає серед векторів відповідальності реформу освіти. Програмою реформування освіти з 2015 року передбачається її переорієнтація на формування необхідних для життя ключових компетентностей, створення системи виховання відповідальних громадян із патріотичним і гуманістичним світоглядом в рамках дошкільної, шкільної та позашкільної освіти, запровадження здоров'язберігаючих технологій в освіті.

Сьогодні в Україні ведеться розробка Стратегії сталого розвитку до 2030 року: українськими вченими здійснюється підготовка наукового обґрунтування переходу України до сталого розвитку та формується відповідна громадська підтримка цього процесу. Пріоритетом політики сталого розвитку, відповідно до цього проекту є забезпечення гідних умов праці та життя у власній країні.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Передумови ідеї сталого розвитку сягають глибоко в історію. Сама парадигма сталого розвитку виникла і поширилась в другій половині ХХ століття як наслідок пошуків нових шляхів суспільного розвитку в умовах глобальної екологічної кризи. Її особливістю й відмінністю від інших ідей суспільного розвитку стала вимога збалансування економічних, екологічних та суспільних сторін розвитку, конкретна орієнтованість на потреби теперішніх і майбутніх поколінь. У цій ідеї знайшло місце урівноваження таких понять як «розвиток» та «збереження».

З огляду на зазначене вище та аналіз досліджень проблематики виділимо суттєві та характерні особливості ідеї сталого розвитку суспільства, що становлять її сутність та відмінну особливість:

1) посилення уваги до навколишнього середовища (збереження біологічного різноманіття, підтримка природного потенціалу територій, зменшення антропогенного навантаження на природу);

2) гуманітаризація проблематики, тобто посилення уваги до загальнокультурних аспектів розвитку та визнання пріоритетності розв'язання головних соціальних проблем для досягнення благополуччя громадян (прагнення до покращення якості життя людей; інклюзивність – надання можливості кожному громадянину впливати на прийняття рішень стосовно суспільного розвитку, підвищення значення дій місцевих громад; формування нового типу свідомості суспільства та перебудова на цій основі його поведінки, посилення відповідальності кожного за свої дії та рішення);

3) «озеленення» суспільства – перехід до «зеленої економіки» (скорочення та відмова від використання невідновлювальних джерел енергії, розвиток «зеленої енергетики», зменшення антропогенного тиску на екосистеми та використання природних ресурсів із урахуванням здатності біосфери до самовідновлення, впровадження стратегій сталого розвитку всіма установами та закладами, тощо);

4) посилення значення процесів глобалізації. Біосфера є єдиною складною системою, де все пов'язано з усім. Тому перехід до сталого розвитку є можливим тільки в умовах ефективної міжнародної співпраці (створення глобальних альянсів держав, впровадження принципу субсидіарності у вирішенні екологічних, економічних та соціальних питань).

Оскільки парадигма сталого розвитку ґрунтується на суто науковому аналізі розвитку цивілізації у ХХ столітті, то саме наукова обґрунтованість її головних положень робить концепцію сталого розвитку безальтернативною стратегією розвитку суспільства. Сьогодні концепцію сталого розвитку можна розглядати як своєрідну релігію ХХІ століття, адже вона

висуває вимоги і до моральних установок людства, є моральним кодексом сучасного покоління. Перспективними шляхами подальших наукових досліджень є впровадження ідеї сталого розвитку в навчальний процес закладів освіти, у першу чергу в програми підготовки вчителів, які мають стати агентами майбутніх суспільних змін у напрямку до сталого розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Какутич Е.Ю. Устойчивое развитие как концептуальная основа трансформации мировой экономики. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 1. С. 62–74.
2. Пашкевич М.С., Шаповал В.М. Предпосылки формирования, сущность и эволюция концепции устойчивого развития. *Наука и мир*. 2014. №2(4). С.40–45.
3. Белорус О.Г., Мацейко Ю.М. Глобальное устойчивое развитие. Киев: КНЭУ, 2006. 488 с.
4. Кожухова Т.В. Закономерности и тенденции эволюции теории сталого розвитку. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 12. С. 8–15.
5. Шарден де П. Тейяр. Феномен человека. М.: Наука, 1987. 240 с.
6. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / сост. Н.А. Костяшкин, Е.М. Гончарова. М.: Айрис-пресс, 2004. 575 с.
7. Моисеев Н.Н. Алгоритмы развития. М.: Наука, 1987. 304 с.
8. Байдак В.В., Бахарев В.С. Ноосфера В.И. Вернадського – історичний базис сучасної концепції сталого розвитку. *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Біосферно-ноосферні ідеї В.І.Вернадського й еколого-економічні та гуманітарні проблеми розвитку регіонів»*. Кременчук: КДУ імені Михайла Остроградського, 2010. С. 201–202.
9. Горбань О.В. Стратегема сталого розвитку (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Кримська академія природоохоронного та курортного будівництва. Сімферополь, 2004. 19 с.
10. Мужилко О.О. Основні витоки ідеї сталого розвитку та шлях переходу України на принципи сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. №7. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=300> (дата звернення: 03.12.2017).
11. Стокгольмська Декларация 1972 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_454 (дата звернення: 03.12.2017).
12. Meadows D., Meadows D., Randers J., Behrens W. Limits to growth. A Report to the Club of Rome. New York: Universe Books, 1972. 205 p.
13. Szabad K.M. The Economy of Sustainable Development, 2013. URL: http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/0007_a4_fenntarthato_fejlodes_gazdasag_tana_eng/the_evolution_of_the_theory_of_sustainable_development_XB2UO1ToDNveWFL5.html
14. Наше общее будущее. URL: <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf> (дата звернення: 03.12.2017).
15. Программа действий: Повестка дня на 21 век и др. документы конференции в Рио-де-Жанейро / сост. М. Китинг. Женева. Центр «За наше общее будущее», 1993. 70 с.
16. UN Decade of Education for Sustainable Development, 2005–2014. URL: <http://www.desd.org/>
17. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна. Київ: Міністерство економіки України, 2003. 31 с.
18. Цілі сталого розвитку. URL: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/2015/09/#> (дата звернення: 03.12.2017).
19. На меті – сталий розвиток України (Концепція переходу до сталого розвитку). *Вісник НАН України*. 2007. №2. С.14–44.
20. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.Є. Патона. Київ: Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2012. 72 с.

References

1. Kakutysh, E.Yu. (2010). Sustainable development as a conceptual framework for the transformation of the world economy. *Mechanism of regulation of the economy*, 1, 62–74 (in Ukr.)
2. Pashkevych, M.S., & Shapoval, V.M. (2014). Formation prerequisites, essence and evolution of the concept of the sustainable development. *Science and the world*, 2(4), 40–45 (in Russ.)
3. Belorus, O.H., & Matseiko, Yu.M. (2006). Global Sustainable Development. Kyiv: KNEU (in Russ.)
4. Kozhukhova, T.V. (2016). Pattern's and trends in the evolution of the theory of sustainable development. *Bulletin of the Mariupol State University. Series: Economics*, 12, 8–15 (in Ukr.)
5. Chardin de, Teilhard P. (1987). The Human Phenomenon. Moscow: Science (in Russ.)
6. Vernadskyi, V.Y. (2004). Biosphere and Noosphere. In O.N. Kostyashkin, E.M. Goncharova (Compilers). Moscow: Ajrys-press (in Russ.)
7. Moyseev, N.N. (1987). Development algorithms. Moscow: Nauka (in Russ.)
8. Baidak, V.V., & Bakhariev, V.S. (2010) Noosphere of V.I. Vernadsky – the historical basis of the modern concept of sustainable development. *Materials of the XII International Scientific and Practical Conference "Biosphere-Noosphere Ideas of V.I. Vernadsky and Ecological-Economic and Humanitarian Issues of the Regions Development"*. Kremenchuk: M. Ostrohradsky KSU, 201–202 (in Ukr.)
9. Horban, O.V. (2004). *Strategy for sustainable development (socio-philosophical analysis)* (Ph.D dissertation). Simferopol: Crimean Academy of Environmental Protection and Resort Construction. (in Ukr.)

10. Muzhylko, O.O. (2011). The main sources of ideas of sustainable development and the way of Ukraine's transition to the principles of sustainable development. *Public Administration: Improvement and Development*, 7. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=300> (in Ukr.).
11. Stockholm Declaration (1972). Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_454 (in Russ.)
12. Meadows D., Meadows D., Randers J., & Behrens W. (1972). *Limits to growth. A Report to the Club of Rome*. New York: Universe Books
13. Szabad, K.M. (2013) The Economy of Sustainable Development. Retrieved from http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/0007_a4_fenntarthato_fejlodes_gazdasag_tana_eng/the_evoluti_on_of_the_theory_of_sustainable_development_XB2UO1ToDNveWFL5.html
14. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (1986). Retrieved from <http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>
15. Program of Action: Agenda 21 and other documents of the conference in Rio de Janeiro (1993). In M. Keating (Compiler) Geneva. Center "For our common future" (in Russ.)
16. UN Decade of Education for Sustainable Development, 2005–2014. Retrieved from <http://www.desd.org/>
17. Millennium Development Goals. Ukraine (2003) Kyiv: Ministry of Economy of Ukraine (in Ukr.).
18. Sustainable Development Goals (2015). Retrieved from <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/2015/09/#> (in Russ.)
19. The goal is the sustainable development of Ukraine (Concept of transition to sustainable development) (2007). *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 2, 14–44.
20. National Paradigm of Sustainable Development of Ukraine (2012). In B.E. Paton (Ed.). Kyiv: Institute of Natural Resources Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).

KORENEVA Inna,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor,

Doctoral student of Theory and Methods of Natural Sciences Teaching Department,

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

e-mail: i.koreneva74@gmail.com

PECULIARITIES AND GENESIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IDEA AS MODERN EDUCATION METHODOLOGY

Abstract. *Introduction.* In Ukraine education for sustainable development (ESD) is at the stage of formation, understanding goals and objectives, defining and implementing its functions in society. So, pedagogical education should respond to this challenge, reorienting to the ESD: the world experience of the decade of education for sustainable development has shown that teacher support plays a key role in the adoption, implementation and integration of the ESD in the educational process. Awareness of teachers about the main principles of the sustainable development and their level of environmental competence are essential for the restructuring of educational processes and educational institutions on the basis of sustainability.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the ways of becoming a paradigm of sustainable development and to identify the periods of its development, characterized by certain content, procedural and ideological peculiarities.

Methods. The system of theoretical methods was used in the research, it includes: comparative-historical analysis of the chosen scientific problem; induction, deduction, by which the periods of genesis of the concept of the sustainable development were singled out and their characteristic features were defined.

Results. The scientific thought of the sustainable development arose in modern nonclassical science at the stage of changing the subject field of the research: the straightforward objectivism of knowledge changed with the understanding of the relativity of theories and the understanding of man (society) as a powerful factor in the impact on the world around us. Thus, the first period of becoming a paradigm of the sustainable development (the first half of the XX-th century) can be called a period of awakening or utopian-noosphere. In fact it created the prerequisites for the appearance of the very idea of the sustainable development and was characterized by the formation of the teachings about the biosphere and noosphere.

The second period of the formation of the idea of the sustainable development coincides with the initial period of the third scientific (scientific and technical) revolution and the post-classical period of the development of science (from about the 60's and 70's of the XX-th century up to 1987). This stage can be called the recognition period. The idea of progress and development of the society at that time began to combine the economic and social (moral state) aspects with the environmental (both resource and basic). At this stage the term "sustainable development" was introduced and the conceptual foundations for its use were created.

The third period of the formation of the paradigm of the sustainable development (from 1987 – the beginning of the 2000s) is characterized by the outline of a range of problems that were of a philosophical nature and went beyond the boundaries of ecology as a biological science. It can be called the period of global action on sustainable development. During this period, the emphasis in world development policy shifts from the development of agriculture and industrialization to social issues: education, health care, poverty reduction, unemployment and insecurity, and so on.

During the fourth period of the formation of the paradigm of the sustainable development (the beginning of the 21-st century), the re-orientation of the idea of the sustainable development to the practical realization of the principle of equilibrium between the social, economic and environmental bases of the sustainable development, strengthening of regional cooperation on the sustainable development is taking place. The main attention is paid to social factors of the sustainable development: fighting poverty and developing human potential, improving well-being. A leading factor in the transformation of the society into sustainability is education. This period can be called the period of strengthening local action for global sustainable development and strengthening the humanitarian perspective.

Originality. The scientific novelty of the research results presented in the article is that the understanding of the concept of the sustainable development has been further developed, the periodization of its development on the basis of the evolution of scientific knowledge has been modernized.

Conclusion. Thus, the paradigm of the sustainable development is based on a purely scientific analysis of the development of civilization in the XX-th century. It is the scientific substantiation of its main provisions that makes the concept of the sustainable development a non-alternative strategy for the development of the society. Significant features of the current stage of the development of the concept of the sustainable development are increased attention to the environment; humanitarization of the issue; "ecologization" of the society; increasing the importance of the processes of globalization.

Key words: *education for sustainable development; genesis of sustainable development; modern features of the concept of sustainable development; teacher training.*

*Одержано редакцією 04.12.2017
Прийнято до публікації 08.12.2017*